

SELANİK TERAKKİ MEKTEBİ

BAKİ SARISAKAL

SELANİK TERAKKİ MEKTEBİ

1873 yılında Selanik kentinin ilk özel Müslüman Türk İlkokulu Şemsi Efendi Mektebi, Şemsi Efendi'nin öncülüğünde Abdi Kamil, Derviş Efendi, Halil Vehbi Efendi gibi Selanik eşrafının katılımı ve diğer hayırseverlerin yardımlarıyla açılmıştır. Bu okulda usul-i cedid (yeni yöntem) eğitim yapılıyordu.

Şemsi Efendi Mektebi, kuruluşunun üzerinden daha dört yıl geçmeden devralınarak Emin Lütfi Efendi'nin başkanlığındaki 13 kişilik bir encümenin çalışmaları 2 Ağustos 1877 tarihinde, okulun rüştiye, yani ortaokul düzeyine çıkarılması ve Terakki Mektebi adı altında öğrenime başlaması sonucunu verdi.

Terakki Mektebi Kurucuları:

Avukat Mehmet Ziya Efendi

Ahmet Kapancı Efendi

Avukat Mustafa Fazıl Bey

Banker Ehat Efendi

Tütüncü Veli Efendi

Tütüncü Hasan Akif Efendi

Yusuf Kapancı Efendi

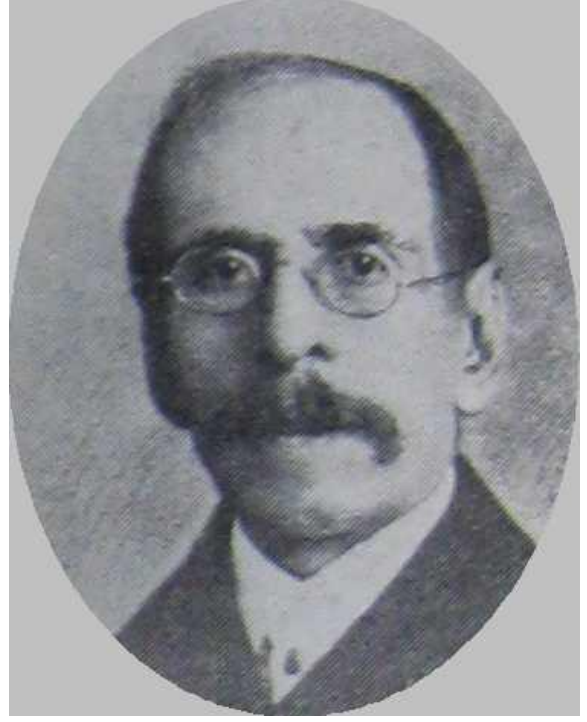
Şekerzade Rifat Efendi

Osman İnayet Efendi

Refik Recep Efendi

Emin Recep Efendi

Şekerzade İzzet Efendi

Konsolos Abdi Efendi

27 Mart 1880 tarihinde okulun adı Selanik Terakki Mektebi olarak değiştirildi ve ortaokuldan sonra lise düzeyinde de eğitim vermeye başladı.

Selanik Terakki Mektebi Erkek Kısmı İçin Sancak Konağı Arsaları Üzerinde Yeniden yaptırılan Binanın Açılma Töreni

Selanik Terakki Mektebi velilerin de isteğine uyarak yatılı kısım ve kızlar bölümünü de açtı. Okul, 20'nci yüzyılım başında adını "Yadigar-ı Terakki Ticaret Mektebi" olarak değiştirdi.

Selanik Yadiğarı Terakki Mektebi Yahılar Kısmı

1912 yılına gelindiğinde Balkan Savaşı nedeniyle Selanik'te zor günler yaşanmaya başladı. İkinci Balkan Savaşının ardından Bulgaristan, Yunanistan ve Sırbistan ile yapılan anlaşmalarla Osmanlı uyruklarına, Hıristiyan bir hükümetin yönetiminde yaşamak veya dört yıl içinde göçmek hakkı tanınmıştır. Göçerlerse mallarını satıp bedelini İstanbul'a transfer edebileceklerdir. Aslında Selanik'ten göç bu sıralarda başlamıştır.

Okulu yöneten Terakki Encümeni'nin tuttuğu zabıt defterlerinden yola çıkarak Selanik'te savaş ve ardından işgalin gündeme getirdiği konuların encümen toplantılarına ve okula yansıdığı hemen görülür. Örneğin 16 Kasım 1912 tarihli encümen defterinde şu kayıt okunmaktadır: “ Selanik Zükur ve İnas Mekteplerinde muhacirin ve zabitan iskânı için vuku bulan müracaat üzerine Encümen İdare azalarından İnayet, İkbal, Sadık ve İsmail Hakkı Efendilerle Ahmed Kapancı ve müdürü mektep Mösyö Moreaux'nun vali, maarif müdürü ve belediye reisi ile komisyonu mahsus nezdinde ettikleri müracaat üzerine Selanik Zükur ile Yalılar Mektebini istemeleri üzerine Kızlar mektebinin şimdilik belediye reisi emriyle hazır bulundurulmasına karar istihsal edildiği haber verilmiş ise de cereyanı ahvale göre müracaatın devam ettiği anlaşılınca bu bâbda cereyan eden müzakerede şimdilik zükur mektebinde mevcut fazla karyolalarla(m) ma teferruatın hüsni muhafazasına...”

“Mektebde mevcut erzakın Mösyö Moreaux'nun hanesine nakledilmesi hakkında da talimat verildiği...” Ayrıca kızlar mektebindeki odunların da müdürün evinde muhafaza edilmesi düşünülmüşse de vazgeçilmiştir.

Savaş ve savaş sonrası ortam, eğitimi ciddi bir şekilde aksatmak üzeredir. Bununla birlikte encümen son ana kadar eğitimin sürmesinden yanadır. “Zükur mektebinin tatili için müdürü mektep tarafından gelen teklif muvafık görülmediğinden mektebin devamına,” diye karar verilmişse de okulların bayram ertesi açılması ve inas mektebinin orta kısmının kapatılarak yalnızca ilköğretim eğitimi vermesi söz konusu olmuştur.

Yaşanan savaşın bedellerinden biri, eğitimin aksamasıdır. Hayat eğitimden önce gelmektedir. Yeni hükümet tarafından okullardan birinin hastane olarak kullanılmak istendiğini görüyoruz.

23 Kasım 1912 tarihli zabıt defterine yansıdığı kadarıyla hükümet tarafından bu konuda yapılan başvuru üzerine encümen üyeleri Sabri, Sadık ve Tevfik efendiler vali ile görüşecek ve okulun Şevki Efendi'nin hanesine taşınması için tartışma yapılacaktır. Terakki Okullarından zükur (erkek) mektebinin açılmasına karar verilmekle birlikte inas (kızlar) mektebinin açılması ertelenmiştir.

Selanik 1912 yılında Yunanistan'ın eline geçince okulda kesintili bir eğitim yapılmaya başlanır. Okulu yöneten encümen oldukça seyrek toplanmaya başlamıştır.

Yeni Yunan yönetimi her cemaate eğitim ile ilgili birtakım haklar tanımıştır. Bir zaman çoğunluk durumundaki Müslümanlar şimdi azınlık durumuna düşmüşlerdir. Encümen 5 Mart 1915 tarihli toplantısında bir azınlık statüsünde kalan İslam Cemaatinin eğitim durumu ve hakları ile ilgili konuları görüşmek üzere Cemaati Islâmiye Komisyonu'ndan gelen davet üzerine üyelerden Mehmet İkbal ve Hakkı Lâtif efendileri görevlendirecektir.

Terakki Okulları için yeni gelişmeler tasarlanırken, savaşlar bir anda bütün hesapların bir kenara itilmesine sebep olmuştur. İşgal sonrası azınlık durumuna düşen Müslümanların okulları da azınlık statüsü içinde değerlendirilmektedir. Bu sıralarda okul müdürü Tevfik Bey'dir. Karar defterlerinden de anlaşıldığı üzere eğitim eski düzenli halini yitirmiş ve Terakki Okulları kendini küçülmüştür. Okulların kapanmasının, küçülmesinin çeşitli nedenleri vardır. İlki, Selanik'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesi ve baskı uygulanmasıdır. İkincisi, I. Dünya Savaşı'nda İtilaf Devletlerinin güçleri tarafından işgal edilmesidir. Üçüncüsü de her iki nedene bağlı olarak Selanik'ten özellikle İstanbul'a başlayan göçtür.

Selanik'in 1912 yılındaki işgali ve ardından I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Terakki Okullarının bir kısmının satışı düşünülmeye başlanmıştır.

Encümenin 9 Mayıs 1915 Cumartesi günü yaptığı toplantıda, Heyeti İdare toplantısına üyelerden Veli İbrahim, Ahmed Kapancı, Doktor Edhem, Halit Selim, Mehmet İkbâl, Hasan Tahsin ve Hakkı Latif efendiler katılmışlardır. Yapılan toplantıda okullardan birinin satılması gündeme gelmiştir. Konu zabıt defterine şöyle yansımıştır. "Mektebi Terakki Encümeninin tahtı idaresinde bulunan Terakki İnas ve Yalılar Mekteplerinin merhum Osman Telci Efendinin haremî Emine Hanım namına olduğu ve fakat bu mekteplerden İnas Mektebi '1200' Yalılar Mektebi '1300'er liraya mal olup bunlar için Emine Hanım tarafından İnas Mektebi binasına '480' Yalılar Mektebine '600' lira verilmiş dörtyüz lira da ayrıca Hanımı mümâileyhâdan istikraz edilerek umum tediyâtı '1480' liraya balığ bulunmuştu. Tediyâtı vaki'aya mukabil her iki binanın Emine Hanım namında kalması bilâhare bazı müşkülâtı daimî olmak ihtimaline mebni bu bâbda Emine Hanım ile bi'lmüzakere bir çarei hal ve tesviye bulunmuş Encümeni İdarece tahtı vücuda gidilmiş ve müzakeratı lâzımede bulunmak üzere Veli İbrahim, Ahmed Kapancı ve Halid Salim efendiler tarafından deruhte buyrulmuştu. Bu kere efendii mumaileyhin Emine Hanım ile bi'l istişare 1480 lira tediyâtına mukabil 1300 liraya mal olunan Yalılar Mektebinin kendi namında kalması ve mütebaki 180 lirayı da nakden ita ederek Encümeni İdare azasının imzayı şerikleriyle nezdinde bulunan dört yüz liralık senedin istirdadı ve İnas Mektebi ikrarının kendisine alınması ve İnas Mektebi kapısına müteallik taşda muharrer merhum Telci Osman Efendi namının Yalılar Mektebi kapısı önündeki taşla ilavesiyle mezkûr taşın da tecdit ve tamiri ve şimdilik Yalılar Mektebi için Emine Hanımın icar talep etmeyeceğini beyan etmişlerdir. Mezkûr bina vergi ve sigorta ücûrâtının da kemâfis sâbık Encümeni İdarece tesviyesiyle yine Mektebin orada devamı karargîr olduğunu Heyeti Encümen'e beyan ve ifade buyurmaları üzerine tesviye mezkûr Heyeti Encümen'in menafii icabına olmasına binaen tesrii tatbik ve icra'sı muktezi görülmüş ve ahiren icap edecek muameleleri yapılmak üzere Emine Hanıma verilecek 180 lira ile ikrar ve intikal muamelesi ve masarifi saireye muktezi mebâliğin tesviyesi için iki yüz kûsur liranın ikrazı elzem görüldüğüne vaki' olan tekâlif üzerine mebâliği mezkûreyi bir sene müddet ve yüzde sekiz nema ile azayı encümene Veli Efendi Hazretlerinden ikraza muvafakati alınması ol veçhile iki yüz liranın ikrazıyla muamele intikâliyenin imza ve mezkûr İnas Mektebi binasının Veli Efendi namına ikrarının ahz ve icrası tahkiken tensip olunmuştur..."

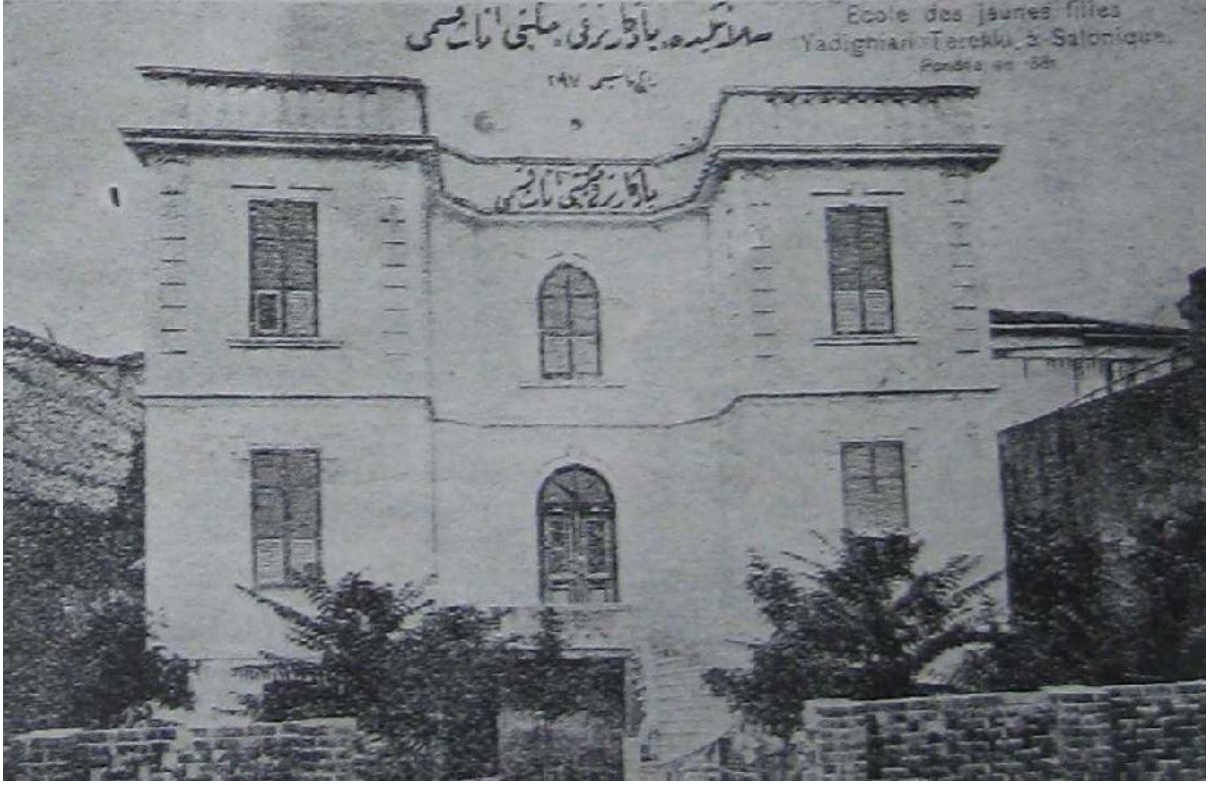
Bütün güçlülere karşın okulun encümen tarafından korunmaya, onarılmaya ve eksiklerinin giderilmesine çalışıldığını görüyoruz.

Bu amaçla 20 Mayıs 1915 tarihinde "Yalılar Mektebinin tevsii tahsisatının arttırılması için iane toplamak üzere encümenin idare heyeti" üyeleri Selanik'te banka ve ticaret kurumlarından yardım aramaya başlamışlardır. Terakki Mektepleri erkek ve kız okullarına yerli ve yabancı askerler tarafından el konulmuştur. Dolayısıyla bu okullar kapanmak durumunda kalmıştır. Geriye kalan Yalılar şubesinde ise eğitim 1920 yılında kapanana kadar devam etmiştir.

"İnas Mektebi binasının satın almağa talip zuhur etmesine mebni mezkûr binanın fûrûhatıyla ahz olunacak me balığden faizleri düyunatın tediyesi münasip görülmüş ve fakat mezkûr binanın bin liradan dun olmamak şartıyla fazlasının fûrûhatına mezun olmak üzere Azayı Encümeden Halid Salim, Abdi Tevfik ve Hakkı Latif efendilerin tayin olunması tensip olunmuştur..."

Ancak encümen azalan bu konuda 21 Temmuz 1915 tarihli karar defterinin altına düşükleri şerhte, (örneğin Rıza Derviş) binaların satılmasına muhalif olduğunu belirtirken, Halid Salim zûkur mektebinin dahi değeri ölçüsünde bir teklif alındığı anda satılmasını istemiştir.

Yaşanan olağanüstü koşullar ve işgalin ağırlaşması sonucu encümen toplantılarına bir yıllık ara verilmiştir. Ancak anlaşılan o ki 18 Ağustos 1916'da (yaklaşık bir yıl sonra) yapılan toplantıda İnas Mektebinin istekli çıktığı için bin beş yüz liraya satılması kararlaştırılmıştır. halledilmiştir.

Terakki Mektebi İnas Mektebi

Selanik dönemine ait elimizde bulunan son defterde, son toplantı tarihi 23 Ağustos 1332, yeni takvimle 5 Eylül 1916 tarihini taşımaktadır. Bu toplantıya Ahmet Kapanı, Doktor Edhem, Nuri Akif, Haşan Tahsin, Mehmet İkbâl ve Hakkı Latif efendiler katılmışlardır. Bu toplantı Terakki İnas Mektebi binasının satışına ilişkin karar alındı.

Selanik dönemine ilişkin elimizdeki son belge ise, Terakki İnas Mektebi Müdürü Müfit Bey'in 4 Temmuz 1334 (1918) günü yaptığı ve okul arşivinde bulunan konuşma metnidir. Bu konuşma son döneme kısmen ışık tuttuğu ve bir kız okulu müdürünün kadınlara ilişkin düşüncelerini içerdiği için aşağıda verilmiştir.

“Muhterem Hanımefendiler,

Geçen sene Encümeni İdare ve Heyet'i talimiye namına beyanı mütâlâat ve hissiyat eylemesini tâlibât hanımlardan birine tevdi etmiş iken bu sene talebe ve tâlibâtın ve bilhassa yedinci senenin göstermiş oldukları ciddi gayret ve himmetler kalbimde pek saf pek samimi meserretler uyandırdığından erkekler gibi tahsillerinden ne gibi bir gaye takib etmek lâzım geldiğini daha henüz tamamıyla tayin edemeyen bu gayûr dimağlar için âtiye aid bazı irşadâtda bulunmaklığımıza bu meyanda mektebin sair husûsusatı hakkında lâzım gelen izahatı ita eylemekliğime müsaade edersiniz ümit ederim.

Bu sene mektebimiz Encümeni İdaresi Türkçe tedrisâtın daha âli bir mertebeye vusulü için lâzım gelen gayret ve himmetleri diriğ eyledikleri gibi gelecek sene de Fransızca tedrisatın mükemmeliyeti hususunda icap eden fedakârlıkların icrasını kaviyyen vaad buyuruyorlar. Ancak ne kadar şedit olursa olsun bu gibi arzularla tamamıyla muvaffakiyet bi'lcümle eshâbı hayır ve himmetin muavenetlerine vabeste bulunduğundan bu bâbda mekteb bi'l umum cemiyyat ve zevatı hayriyenin lütuf ve mazhariyetine ihtiyacı bulunduğunu arz eyler.

Kızların atisi hakkında kalbimi dolduran hissiyatımı arz etmezden mukaddem evvela bugün teşrifleriyle Mektebe ve dolayısıyla ilim ve marifete olan irtibat ve muhabbetlerini

ispat eden hanımefendilere saniyen tâlibâtın derece malumatını tetkik ve takdir etmek üzere imtihanı umumilerde mektebimize muntazam devam ve vezai fi temyiziyelerin bihakkın ifa eden mümeyyiz ve mümeyyize hanımlara salisen bu binayı muazzamı irtihâli dârı beka' eyleyen efrâdı ailesinin teyidi namları için terk ve teberru ile bu maksadı hayrın husulüne en ziyade hizmet eden merhum Telci Osman Efendi halilesi Emine Hanım'a rabian iki sene mektebin Türkçe ve Fransızca tedrisatından bir kısmını fahriyen deruhte ve gösterdikleri devam ve sebat, ikdam ve gayret sayesinde vazifelerini en mükemmel bir sûrette ifa etmekle hatırai enâmda pek mümtaz bir mevki ihraz eden Rabia ve Müveddet Hanımlara gerek Encümen ve gerek Heyeti İdarei Ta'limiye namına en samimi teşekkürâtımı takdim eylemeyi vecibeden addederim. Bu ciheti de ilave ederim ki: (Nasın hayırlısı insanlara en ziyade hayredendir) kelamı hikmetbeyânımın müfadı ulvîsine nazaran Müveddet ve Rabia Hanımların işledikleri hayır pek mübeccel, pek mukaddes olmakla nâmı muhterem ve muazzezleri heyeti encümen ve ta'limiyeyi teşkil eden zevat ile küçük büyük mektebe mensup her ferdin kulûbi imtinân ve şükranında ebediyen menkuş kalacaktır.

Bugün huzurunuzda iki maksat üzerine beyânı mütalâa edeceğimi yukarıda arz eylemişim; birincisi olan vezai fi şükranıyeyi bade'lifâ ikincisine yani kızların atisi hakkındaki hissiyatı derûniyemi şerh ve izaha mübaşeret ediyorum.

Mektebin medarı iftiharî olan hanım kızların vücudunuzu yıpratmak derecede gösterdiğiniz gayret ve himmetler her türlü tahsin ve sitayişin fevkindedir. Hiç bir sa'yın semeresiz kalmadığına bugün ahzına hakkıyla istihkak kesbeylediğimiz alıyyülâlâ şahadetnameler bu Heyeti muhtereme tarafından mazhar olduğunuz alkışlar takdirler birer delili çelil, şahidi adildirler.

Lâkin şunu biliniz ki mektebde tahsil edilen malumat ne derece fazla ve ne mertebe kavi olursa olsun yeni inşa edilen bir hanenin ancak temellerini teşkil edebilir. Eğer o haneyi ikmal etmek için lâzım gelenler icra edilmezse her şeyi silip süpüren zaman o temelleri de mahveder. Büyük bir şairimizin dediği gibi:

Ve bir ufki itilâ açılır, yükselir hayat, Yükselmeyen düşer, ya Terakki ya inhitat. Binaenaleyh bu dârı marifete veda ederken kitaplarınıza veda etmeyiniz. Artık öğrendik tahsile ihtiyacımız kalmadı demeyiniz. Ellerinizi tezyin eden bu şahadetnameler çok kimseye yaptığı gibi size bir gurur ve iftihar bahşedecek yerde daha pek çok tahsile ihtiyacınız bulunduğunu ihtar edecek hakiki bir rehber vazifesini ifa etsin.

Gerçi kızların tahsilleri erkekler kadar temini maişet gibi maddi bir gayeye daha henüz matuf değil ise de zamanımızın pek büyük inkılâplara maruz gayet nazik bir zaman olduğunu nazarı dikkat ve itibara alırsak kızların erkeklerden ziyade metin bir tahsile ciddi bir malumata ihtiyaçları bulunduğu tebeyyün eder.

Sevgili kızlarım! Emin olunuz ki sizin için böyle bir âtî pek uzak değildir. Kavi ve metin bir malumat sahibesi olmak şartıyla bu atının sizler için uzak olmamasını temenni ederim. Ta ki sizler de bir erkek gibi maişetin her türlü acılarına ve ıstıraplarına göğüs gerebilesiniz. Ta ki sizler de dinin müsaade edip de adâtı mahalliyyenin bağladığı o ağır zincirleri kırarak biz de insanız, bizim de aklımız, dimağımız, kuvvetimiz, çalışmak için erkeklerden daha büyük bir hüsni niyetimiz vardır diyebilirsiniz. Tâ ki erkeklerin size vermek istedikleri hukuku siz silahı marifetiniz sayesinde bizzat ahzedebileceksiniz.

Yine tekrar ederim hanım kızlar. Bugünkü malumatı muktesebeniz bu maksadı ulvi için daha henüz kâfi değildir. Belki de biz çalışmak istesek bile vesait mefkuttur diyeceksiniz, bu doğrudur. Fakat şuna emin olunuz ki siz bu bâbda ne derece şedid bir arzu izhar edecekseniz arkanızda o arzunun husulüne hadim pek çok sahibi hayr zevat bulacaksınız. Yalnız fırsatı kaçırmamağa gayret ediniz.

Eğer müddeti hayatımda malumatı muktesebeniz bu tabii bedbahtlıklarınızı izale edebilecek dereceye vardığını ve kız doğmaktan maada bir kusuru olmayan bu faal dimağların evlerinde çürümeğe muattal kalmağa mahkûm olmayıp medeniyetin, insanîyetin cins tefrik

etmediği bütün vezaifi sa'y ü gayreti erkekler gibi ve belki erkeklerden daha iyi icrasına müyesser olduklarını görmek nasip olursa kendimi en bahtiyar addedeğeğimi vicdanımın en samimi arzusu, en halis temenniyatı olmak üzere beyan ederim. 4 Temmuz 1334 (4 Temmuz 1918)”

Selanik'ten İstanbul'a göç hızlanmıştır. Bu süreçte işgal Selanik'inden işgal İstanbul'una gelen encümen üyelerinin yanı sıra İstanbul'daki yeni üyelerle Terakki Okullarının ikinci tarihi de başlayacaktır. 1919 yılında kurulan (Şişli) Lisan Mektebi, Terakki Okullarının İstanbul'daki yeni başlangıcının da adı olacaktır.

Terakki Okullarının Selanik dönemi, işgal ve savaşların sıkıntıları ve yoklukları içinde verilen mücadeleye karşı kapanma aşamasına gelmiştir. Selanik'te kalan kurucu ve umumi encümen üyeleri ellerinden geldiği kadarıyla işi yürütmeye devam etmişlerdir. Terakki Okullarının encümen heyetinden bir kısmı ise İstanbul'a gelmiş ve Terakki Okullarının ikinci başlangıcını gerçekleştirmek üzere Lisan Mektebi adı altında bir okul açma girişiminde bulunmuşlardır. Okul Şişli'de açıldığı için bir süre sonra Şişli Lisan Mektebi olarak anılmaya başlamıştır.

Selanik kentinin Müslüman Türk halkı, savaş, baskılar ve o yılların karışıklıkları içinde Selanik'i terk edip, başta İstanbul ve İzmir olmak üzere doğuya doğru göç etmek zorunda kaldı. 1923 Lozan Antlaşmasından sonra da Terakki Mektebi'nin Selanik'te kalan son bölümü, Yahılar da diğer Türk malları gibi tasfiye edilip kapatıldı. Böylece okulun Selanik'teki yaklaşık 55 yıllık tarihi sona erdi.¹

Okul günümüzde Şişli Terakki Lisesi olarak eğitim öğretimine devam etmektedir.

**Terakki Mektebinin Selanik'teki Binası
Günümüzde de Okul Olarak Hizmet Vermektedir**

¹ Karalahana. Com Sitesinden Yararlanılmıştır.